

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİL VƏ TƏRBIYƏ
ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
PRESCHOOL EDUCATION AND UPBRINGING

UOT 373.2

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞ DÖVRÜNDƏ OYUNLARIN ƏHƏMİYYƏTİ

Şəfəq İslam qızı İslamova

Azərbaycan Dillər Universitetinin baş müəllimi

ORCID: 0009-0004-0546-3220

E-mail: sh.islamova@mail.ru

Açar sözlər: sosial davranış, məktəbəqədər təhsil, didaktik oyunlar, qaydalı oyunlar mütəhərrik, rollu oyunlar, struktlaşdırılmış və struktlaşdırılmamış rollu oyunlar.

Ключевые слова: социальное поведение, дошкольное образование, дидактические игры, игры по правилам, ролевые игры, структурированные и неструктурированные ролевые игры.

Key words: social behavior, preschool education, didactic games, rule-based games, role-playing games, structured and unstructured role-playing games.

Məktəbəqədər yaşda uşaqların aparıcı fəaliyyət növü oyun olduğundan, onların məktəbə hazırlığının təşkilinin əsasında oyunlar durur. Uşaqların məktəb təliminə hazırlığının effektivliyini artırmaq məqsədi ilə təlim məşğələlərində didaktik oyunların tətbiq edilməsi faydalıdır. Tərbiyəçi uşağın oyuna olan marağından istifadə edərək, didaktik oyunu təlim məqsədinə yönəltməlidir. Əyləncəli oyun şəklində verilmiş bilik uşaqlar tərəfindən daha tez, möhkəm və asan qavranılır. Oyun elə bir təlim növüdür ki, burada şagird aktiv və yaradıcı şəkildə cəmiyyətin davranış qaydalarını və normalarını, insanların əməyə, ictimai əmlaka münasibətini, insanlar arasında qarşılıqlı münasibətləri öyrənir.

Məktəbəqədər təhsil - təhsilin ilk pilləsi olmaqla uşaqların erkən yaş dövründən intellektual, fiziki və psixi inkişafını, sadə əmək vərdislərinə yiyələnməsini, istedad və qabiliyyətinin üzə çıxarılmasını, sağlamlığının qorunmasını, estetik tərbiyəsini, təbiətə və insanlara həssas münasibətinin formalaşmasını təmin edir. Məktəbəqədər yaşda uşaqların aparıcı fəaliyyət növü oyun olduğundan, onların məktəbə hazırlığının təşkilin əsasında da oyunlar durur.

Oyunlar *qaydalı* və *qaydasız* olur. Yaradıcı oyunlar uşaqlar tərəfindən yaradılan qaydasız oyunlardır. *Qaydalı oyunlar* uşaqların davranışlarını idarə etmək qabiliyyətini artırır, onların impulsivliyini azaldır və bununla da xarakterin formalaşmasına yardım edir. Qaydalı oyunlara - *didaktik, mütəhərrik, və rollu oyunlar* aid edilir.

Uşaqların məktəb təliminə hazırlığının effektivliyini artırmaq məqsədi ilə təlim məşğələlərində *didaktik oyunların tətbiq edilməsi* faydalıdır. Tərbiyəçi uşağın oyuna olan marağından istifadə edərək, didaktik oyunu *təlim məqsədinə* yönəltməlidir.

Didaktik oyunlar şərti olaraq 3 növə ayrılır: oyuncaqla (müxtəlif əşya) ilə oynanan oyunlar, şifahi və ya sözlü (tapmaca) oyunlar, loto (cüt şəkilli kart) oyunlar. Dərs zamanı didaktik oyunlardan istifadə uşaqlarda yaddaş, diqqət və təfəkkürün inkişafına kömək edir.

Rollu oyun oynayarkən şagird hər hansı bir obrazı canlandırır, öz təəssüratlarını üzə çıxarır. Oyun vəziyyətinin xəyal olduğunu anlayan uşaqlar buna baxmayaraq, olduqca real hisslər və təcrübələr yaşayır və bununla da daxili dünyalarını zənginləşdirirlər. Psixoloqlar hesab edirlər ki, rollu oyun uşaq oyunlarının inkişafının ən yüksək formasıdır. Rollu oyun uşaqların

idraki inkişafında böyük əhəmiyyət kəsb edir, onlarda diqqəti və yaddaşı inkişaf etdirir. [2, s.123]

Rollu oyun uşaqların özlərinə rol təyin etdikləri, həmən rolu mənimsəyib canlandırdıqları bir oyun növüdür. Bu, nağıl qəhrəmanı kimi fərqli biri və ya ana rolu ola bilər. Uşaqlar bəzən real həyatda öz əksini tapmış, bəzən isə öz təxəyyüllərinin məhsulu olan rolları oynayırlar.

— *Rollu oyunun nümunələri*

Rollu oyun bir çox formada ola bilər və rola girmək sadəcə “oyun” kimi görünərsə də, inkişafetdirici öyrənmə prosesinin əsas tərkib hissəsidir. Bu, təşviq edilməlidir və uşaqların bu prosesdə iştirak etməsi üçün çoxlu imkanlar yaradılmasına ehtiyac var.

— *Rollu oyunun növləri*

Rollu oyunun iki növü var – strukturlaşdırılmış və strukturlaşdırılmamış rollu oyun: Strukturlaşdırılmış oyunun əvvəlcədən müəyyən edilmiş quruluşu və gözlədiyiniz nəticəsi var. Valideyn və ya müəllim uşaqların oynaması üçün ssenari hazırlayır – məsələn, “hava limanı” qurur və uşaqlar orada mövcud olan rolları seçir və sonra həmin ssenaridə yaranan problemlərlə oyunu davam etdirirlər. Strukturlaşdırılmamış oyun zamanı isə uşaqlar öz planlı ssenarilərini seçməkdə azaddırlar və tez-tez əllərində olanlara əsasən öz oyunlarını qururlar.

— *Rollu oyunun faydaları*

Mütəxəssislər, rollu oyunu keyfiyyətli məktəbəqədər proqramların önəmli bir hissəsi hesab edirlər, çünki bu erkən uşaqlıq dövrü inkişafı üçün vacibdir. Rollu oyunun faydalarının bir neçəsini sizə təqdim edirik.

— *Rollu oyun özünütənzimləməni öyrədir*

Məktəbəqədər uşaqlar ani hərəkət edirlər, buna görə də rollu oyun öz duyğularını və hərəkətlərini tənzimləməyi öyrənmək üçün əla bir təməldir. Maraqlıdır ki, uşaqlar rollu oyun zamanı özləri üçün müəyyən etdikləri rola sadıq olmağa motivasiyalı olur, bu rolu riyazət olunmalı qaydalar kimi görürlər. Bu onlara başqaları ilə əlaqələr qurmağa və planlaşdırmağa, həmçinin impulslarını idarə etmək bacarığını inkişaf etdirməyə kömək edir.

— *Rollu oyun nitq qabiliyyətini inkişaf etdirir*

Rollu oyun ekspressiv dili inkişaf etdirir və ondan istifadəni gücləndirir. Uşaqlar öz istəklərini həmyaşıdlarına çatdırmağa həvəslidirlər və buna görə də oynadıqları rolda danışmağı öyrənməlidirlər. Rollu oyun qrup işi zamanı utancaq və çəkingən olan uşaqlar üçün çox rahat bir mühitdir.

— *Rollu oyun münaqişələri həll etməyi öyrədir*

Həm strukturlaşdırılmamış, həm də strukturlaşdırılmış rollu oyun, münaqişənin həlli ilə bağlı öyrədilə biləcək məqamları özündə cəmləyir. Rollu oyun zamanı fikir ayrılıqları və münaqişələr qaçılmazdır ki, bu da uşaqlara fərqliliyi görmək və güzəştə getmək üçün şans verir.

— *Rollu oyun riyazi və oxu bacarıqlarını gücləndirir*

Rollu oyun oxuyub anlamayı da inkişaf etdirir, çünki uşaqlar sevdikləri nağıl və hekayə üzərində oyun qurmağı çox sevir. Oyunların bu müxtəlifliyi fərqli məqsəd daşıyan fənlərin tədrisini şagirdlər üçün daha maraqlı və cəlbedici etməyə imkan yaradır. Adətən:

— didaktik oyunlardan riyaziyyat, ana dili;

— rollu oyunlardan ana dili, həyat bilgisi, tarix;

— mütəhərrik oyunlardan fiziki tərbiyə, həyat bilgisi fənlərində istifadə edilir.

Didaktik oyunlar təlimi uşaqlar üçün əlverişli və cəlbedici formada həyata keçirməyə imkan verir, bu zaman təlimin vəzifəsi həm də uşağın oyundakı vəzifəsi hesab olunur.

Problemin aktuallığı. Məqalə uşaqların məktəb təliminə hazırlığının təsirliliyini artırmaq məqsədi ilə aparılan məşğələlərə mühüm töhfədir.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalə məktəbəqədər təhsil pilləsində oyunların əhəmiyyəti məsələsinə həsr edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə gənc tədqiqatçılar, doktorant və dissertantlar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Ağayev Ə. Yeni təlimin metod və texnologiyalarından istifadənin nəzəri və praktik məsələləri // ARTPI-nin Elmi əsərləri, 2006, № 2

2. Bünyatova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. Bakı: Nurlan, 2000.

4. Həmzəyev M.Ə. Yaş və pedoqoji psixologiyanın əsasları. Bakı: Adiloğlu, 2003.

5. Hüseynzadə G.C. Xarici dillərin tədrisində islahatların tətbiqi. Bakı: ADU, 2009.

Ш.И. Исламова

Значение игр в дошкольном возрасте

Резюме

Поскольку ведущим видом деятельности дошкольников является игра, игры являются основой организации их подготовки к школе. Для повышения эффективности подготовки детей к школьному обучению целесообразно применять дидактические игры на учебных занятиях. Знания, данные в форме веселой игры, быстрее, прочнее и легче усваиваются детьми. Игра представляет собой вид обучения, при котором учащийся активно и творчески усваивает правила и нормы поведения в обществе, отношение людей к труду, общественному имуществу, взаимоотношениям между людьми.

Sh.İ. İslamova

The importance of games in pre-school age

Summary

As the leading type of activity of preschool children is play, games are the basis of organizing their preparation for school. In order to increase the effectiveness of children's preparation for school training, it is useful to apply didactic games in training sessions. Knowledge given in the form of a fun game is more quickly, solidly and easily grasped by children. The game is a type of training where the student actively and creatively learns the behavior rules and norms of the society, people's attitude to work, public property, mutual relations between people.

Redaksiyaya daxil olub: 02.10.23